

ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΣΜΗΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Λ Ο Γ Ο Σ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

κατ' ἐντολήν τῆς Ἀκαδημεικῆς Συγκλήτου
ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τῶν δύο Πανεπιστημίων.
Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ,
πανηγυριζόντων τὴν 25ην Μαρτίου,
ἡμέραν τῆς ἐθνεγερασίας.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ

1914

Σειμνόν καί φιλόμουσον ἀκροατήριον,

Τὸ συμφυές τῇ Ἑλληνικῇ ψυχῇ συναίσθημα τῆς ἐλευθερίας ὑπῆρξεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς κοινωνικῆς τῶν Ἑλλήνων συγκροτήσεως στενώτατα συνδεδεμένον μετὰ τοῦ συναισθήματος τῆς φυλετικῆς ἐνότητος. Ὅσω δὲ μᾶλλον τὸ συναίσθημα τῆς ἐλευθερίας ἐπετείνετο ὑπὸ τοῦ συναισθήματος τῆς αὐτοσυντηρησίας τῶν καθ' ἕκαστα μικρῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν, τοσοῦτω ζωηρότερος ἐξεδηλοῦτο ὁ πόθος τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς ὑπὲρ τῆς φυλετικῆς ἐνότητος.

Ἐν τῇ Ὀμηρικῇ ποιήσει ἐκφαίνονται ζωηρότατα οἱ τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς ἐθνικοὶ πόθοι.

Ἐν τῇ ποιήσει ταύτῃ ἐπλασεν ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ δύο πολιτεύματα, ἐν οὐράνιον καὶ ἐν ἐπίγειον, ἀμφοτέρω τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἐνότητα εἰσηγούμενα.

Τὸ μὲν οὐράνιον αὐτῆς πολίτευμα εἶνε Ἑλληνικὴ πολιτεία θεῶν. Τὰ κράτη τῶν πολλῶν θεῶν κορυφοῦνται εἰς μίαν ὑπερτάτην ἀρχήν, ἓνα ὑπέρτατον βασιλέα, τὸν πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν τε Δία, τὸν παγκρατῆ αὐτοῦ θρόνον ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου

έχοντα ίδρυμένον. Ἐν δὲ τῷ ἐπιγείῳ αὐτῆς πολιτεύματι παρέστησε πάντας τοὺς κατὰ χώρας βασιλεῖς συγκεντρωθέντας περὶ ἓνα κραταιὸν βασιλέα, τὸν Ἄγαμέμνονα.

Καὶ δὲν ἤρχεσθη ὁ ποιητῆς ὅτι παρέστησε διὰ τοιούτων σαφῶν νοερῶν εἰκόνων ἐποπτικώτατα τὸ ἰδεώδες τῆς ποθουμένης πολιτικῆς τῶν πανελλήνων ἐνότητος, ἀλλὰ καὶ δι' ἀποφθεγμάτων, ὅξυ τὸ κέντρον ἔχόντων, ἐξεδήλωσε τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ πικρίαν, ὅτι δὲν ἔβλεπε τὴν ποθητὴν ἐνότητα τῶν Ἑλλήνων τελείαν.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω, λέγει, εἷς βασιλεὺς (Ἰλ. Β. 204).

Ἄλλαχοῦ (Ἰλ. Β. 379) παρέστησεν ὁ ποιητῆς τὸν Ἄγαμέμνονα λέγοντα·

*εἰ δέ ποτ' εἷς γε μίαν βουλευσομεν, οὐκ ἔτ' ἔπειτα
Τρωσὶν ἀνάβλησις κακοῦ ἔσσειται, οὐδ' ἠβαιόν.*

Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πᾶσα ἡ τοῦ Ὀμήρου ποίησις διαπνέεται ὑπὸ τοῦ ζωηροῦ τῆς ἐνότητος πόθου.

Ἐὰν καταλίπωμεν τὴν ποίησιν, τὴν ἔχουσιν ταύτην τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, καὶ ἔλθωμεν εἰς τὴν ὑψίστην ἐνέργειαν τῆς θείας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ μοίρας, τὴν φιλοσοφίαν, ἐνταῦθα παριστάμεθα μάρτυρες οὐ μόνον τῆς θεωρητικῆς διατυπώσεως τοῦ ἰδεώδους τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀλλὰ καὶ μεγάλων πρακτι-

κῶν ἀποπειρῶν πρὸς πραγμάτων τοῦ ιδεώδους τούτου.

Οἱ Ἴωνες φιλόσοφοι τοῦ στ' π. Χ. αἰῶνος κηρύττοντες ὅτι ὁ φυσικὸς κόσμος ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καὶ ἐγένετο καὶ διέπεται ὑφηγοῦντο τοῖς Ἑλλησι τὴν πολιτικὴν ἔννοιαν, ὅτι καὶ ὁ πολιτικὸς τῶν Ἑλλήνων κόσμος ὑπὸ μιᾶς πολιτικῆς ἀρχῆς ὀφείλει νὰ κυβερνᾶται. Ἡ ἐπιδίωξις τῆς πολιτικῆς τοῦ ἔθνους αὐτῶν ἐνόητος ἦτο ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς φιλοσοφικῆς αὐτῶν ἀρχῆς. Δὲν ἐβράδυναν δὲ καὶ ἀπόπειραι πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς θεωρίας.

Αὐτὸς ὁ πατὴρ τῆς φιλοσοφίας Θαλῆς ὁ Μιλήσιος ἐφαρμόζων τὴν φιλοσοφικὴν αὐτοῦ ἀρχὴν ἐπὶ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν συμβουλεύει τοὺς Ἴωνας, ἵνα συνασπισθῶσιν εἰς μίαν κοινὴν πολιτικὴν ἀρχὴν ἰδρύοντες ἐν κοινὸν ἀπασῶν τῶν Ἴωνικῶν πόλεων βουλευτήριον ἐν Τέῳ, διασωζούσης ἐκάστης πόλεως τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν καὶ τοὺς ἰδίους θεσμούς.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πέμπτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἄλλοι Ἴωνες, πολιτικοὶ νῦν, ἐμφανίζονται πάσῃ δυνάμει ἐπιδιώκοντες τὴν ἔνωσιν οὐ μόνον τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τῇ μητρὶ Ἑλλάδι πρὸς κατάλυσιν τῆς δεσποτείας τῶν Βαρβάρων καὶ ἴδρυσιν μιᾶς ἐνιαίας πανσθενοῦς Ἑλληνικῆς ἀρχῆς.

Τὸ ἐγχείρημα ἀπέτυχεν, ἀλλὰ μετὰ τῆς καταπνί-

ξεως τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἐσβέσθη, ἀλλ' ἐπερρώσθη ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ συνειδήσει ὁ πόθος πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ ἔθνους ἐνότητα.

Πρὸς τοῦτο παρεσκευάζετο τὸ Ἑλληνικὸν οὐ μόνον διὰ τῆς βραγδαίας ἐπιδόσεως αὐτοῦ ἐν τῇ τέχνῃ, τῇ ἐπιστήμῃ, τῇ φιλοσοφίᾳ, ἀλλὰ καὶ διὰ πανελλήνιων ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων καὶ ἄλλων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν θεσμῶν, κοινὸν Ἑλληνικὸν φρόνημα ἐμπνεόντων.

Μετὰ πάροδον χρόνου, βραχυτέρου τῆς μιᾶς γενεᾶς ἀπὸ τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐπεδήμησεν εἰς Ἀθήνας ὁ ἐκ Κλαζομενῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέγας φιλόσοφος Ἀναξαγόρας, μετ' αὐτοῦ δὲ συνεπεδήμησαν καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ τάσεις τῆς φιλοσόφου Ἰωνίας. Ὁ Ἀναξαγόρας διὰ τοῦ ὑψηλοῦ κηρύγματος αὐτοῦ: ὅτι τὸ πάγκαλον τοῦτο σύμπαν, τὸν εὖκοσμον καὶ ἄρμονικὸν καὶ σκόπιμον τοῦτον κόσμον οὐχὶ τύχη τυφλή, ἀλλὰ νοῦς σκοπίμως ἐνεργήσας διεκόσμησεν, ἐξέπληξε τὸ ἔθνος τῶν φιλοσόφων Ὁ παντὸς καλοῦ, μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ θαυμαστῆς καὶ ἐραστῆς Ὀλύμπιος Περικλῆς περιέβαλε τὸν φιλόσοφον Ἀναξαγόραν τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ εὐνοίαν καὶ ἀγάπην καὶ κατέστησεν αὐτὸν διδάσκαλον καὶ σύμβουλον αὐτοῦ. Ἐμφορηθεὶς δὲ τῆς ὑψηλῆς τοῦ Ἀναξαγόρου διδασκαλίας ὁ Περικλῆς ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ καί, ὡσπερ θεῖος

νοῦς διέταξε καὶ διεκόσμησε τὸ σύμπαν, οὕτω καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων νοῦς, ὁ πάντων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων προέχων, ὤφειλε νὰ συντάξῃ καὶ διακοσμήσῃ πάντα τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον εἰς μίαν ἐνιαίαν, εὐκοσμον καὶ ἰσχυροτάτην πολιτείαν.

Ἄλλ' ὁ ζηλότυπος τοῦ Ἑλληνοῦ ἔρωσ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἡ Ἑλληνικὴ φιλοτιμία, ἥτις οὐδεμίαν οὐδέποτε κατέλιπεν ὑπερβολήν, αἰ ἀπροσδοκῆτως ὄλως καὶ παρὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην πρόνοιαν ἐπισκήψασαι τοῖς Ἀθηναίοις δυσμενεῖς τύχαι ἐματαίωσαν τὴν μεγάλην βουλήν τοῦ ὑπερόχου ἐκείνου Ἀθηναίου πολιτικοῦ καὶ ἐπεσχέθη τοῦ βαθυτάτου πόθου τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς ἡ ἐκπλήρωσις.

Ἄλλ' ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ δὲν ἀπήλπισεν· ἐνθυμουμένη μάλιστα ἔνθεν μὲν τὰ ἐπιτευχθέντα μεγάλα καὶ αἰμίμηστα κατορθώματα, ὅσάκις οἱ Ἕλληνες ἐν ὁμοφροσύνῃ συνέπραξαν, ἔνθεν δὲ τὰς συμφορὰς καὶ τὸν ὄλεθρον, ὃν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἔσπειραν οἱ ἀπὸ στενῆς ἀντιλήψεως τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς φιλοτιμίας ἐκπηγάσασαι φθοροποιαὶ συγκρούσεις τῶν ἰσχυρῶν τῆς Ἑλλάδος πόλεων κατ' ἀλλήλων, συναισθανομένη προσέτι ἐν ἐθνικῇ ἐξάρσει τὴν ἐν θεωρίᾳ καὶ πράξει ὑπεροχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπὲρ πάντα τὰ ἀλλόφυλα ἔθνη, ἣν ὑπεροχὴν ζωηρότατα ἐξεδήλου διὰ τῆς ἀντιθέσεως : Ἑ λ λ η ν ε ς καὶ Β ἄ ρ β α ρ ο ι—ἐτόνισεν ἔτι ἠχηρότερον τὸ σάλπισμα τοῦ συναγερμοῦ πάντων

τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ μίαν πανελλήνιον σημαίαν διὰ τῶν μεγάλων αὐτῆς φιλοσόφων, ποιητῶν καὶ λογογράφων.

Ἡ ἀντίθεσις Ἑλληνες καὶ Βάρβαροι συνέσφιγγε τὰ μέλη τῆς Ἑλληνικῆς ὁμογενείας στενώτατα ὑπομιμνήσκουσα αὐτὰ ὅτι παρὰ τὰ ἴδια τοπικὰ συμφέροντα, παρὰ τὴν μεγίστην τῶν Ἑλλήνων ἐκάστων ἀφοσίωσιν εἰς τὴν τῆς στενῆς αὐτῶν πατρίδος ἐλευθερίαν, παρὰ τὰς εὐγενεῖς καὶ φιλοτίμους ἐκάστης πόλεως ὁρμὰς πρὸς ἔξαρσιν καὶ ὑπεροχὴν ἑαυτῆς ὑπὲρ τὰς ἄλλας, δεσμοὶ ἐνδότατοι καὶ ἱερώτατοι. δεσμοὶ αἵματος καὶ θρησκείας καὶ γλώσσης καὶ ἱστορίας δόξης ἀνεφίκτου καὶ παθημάτων ἀτλήτων συνέδεον αὐτοὺς ἀρρήκτως. Τὰ ὑψηλόφρονα τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλοφροσύνης ἀποφθέγματα.

«Ἑλληνες ὄντες βαρβάροις δουλεύσομεν ;» καὶ

«Ἑλληνας βαρβάρων ἄρχειν εἰκός»,

διαδηλοῦσιν ἠλίγκην μὲν συναίσθησιν εἶχεν ὁ Ἕλληνας περὶ τῆς εὐγενείας καὶ ὑπεροχῆς τῆς φυλῆς αὐτοῦ, ὁποῖαν δὲ καταφρόνησιν ἠσθάνετο πρὸς τοὺς ἄλλοφύλους.

Διὸ βλέπομεν ὅτι τὸ ἀποτυχὸν μέγα τοῦ Περικλέους ἐγχείρημα ἀναλαμβάνει νῦν νὰ πραγματώσῃ ἡ Σπάρτη διὰ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Ἀγησιλάου. Ἀλλὰ τὴν νικηφόρον τοῦ Ἀγησιλάου πορείαν ἀνακόπτουσι τῶν ἀντιπάλων Ἑλληνικῶν πόλεων αἱ ἀντιζηλῖαι καὶ φιλοτιμίαι, αἵτινες δέν εἶχον εἰσέτι

ἐπαρκῶς ἀπαμβλυνθῆ, ὥστε νὰ ὑπερνικήσῃ αὐτὰς ὁ πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐνότητα πόθος τοῦ ἔθνους.

Ἄλλ' ὡσπερ τῶν ἀτόμων οὕτω καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν πορείαν διευθύνουσιν οἱ σκοποὶ καὶ τὰ ἰδεώδη. Οἱ σκοποὶ καὶ τὰ ἰδεώδη εἶνε ὁ πολικὸς ἀστήρ, πρὸς ὃν ἀτενίζουσι διαπλέοντα τὸ ἀχανὲς πέλαγος τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῶν βίου.

Ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ μὴ εὐροῦσα τὸν εὐτυχῆ ἐκτελεστέην τοῦ ἰδεώδους αὐτῆς μήτε ἐν Ἀθήναις μήτε ἐν Σπάρτῃ ἐστράφη πρὸς ἄλλην ἐνδοξὸν καὶ ἰσχυρὰν Ἑλληνικὴν χώραν, τὴν Μακεδονίαν. Εἰς τὸν ἰσάξιον τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Ἀγησιλάου κατὰ τὴν στρατηγικὴν ἰκανότητα καὶ τὴν πολιτικὴν σύνεσιν Ἡρακλείδην τὸ γένος βασιλέα αὐτῆς Φίλιππον ἔλαχε νῦν ὁ τιμιώτατος κληρὸς τῆς νέας ἀποπείρας πρὸς πραγμάτων τῶν ὀνείρων τῆς φυλῆς. Ἄλλ' ὁ ἀπροσδόκητος τοῦ Φιλίππου θάνατος μετεβίβασεν ὡς ἱερωτάτην κληρονομίαν τὴν πραγμάτων τῶν αἰώνιων πόθων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὸν μέγαν αὐτοῦ υἱὸν Ἀλέξανδρον, τὸ γνήσιον τοῦτο τῶν προαιωνίων Ἑλληνικῶν πόθων τέκνον, τὸν ἀνυπέβλητον τρόφιμον τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ ἀρετῆς.

Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος τὸν πάγκαλον ἑλληνισμόν ζῶντα καὶ δρῶντα ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ψυχῇ ἐγκλείων καὶ τὸ ἰνδαῖμα αὐτοῦ ὡς κάλλιστον καὶ θειότατον ἄγαλμα πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς διανοίας αὐτοῦ

κρατῶν ἐβουλήθη ν' ἀνακαινίσῃ δι' αὐτοῦ τὴν ἐν σκότει καὶ βαρβαρότητι κατακειμένην ἀνθρωπότητα.

Διὰ μοναδικῶν δ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου ἀνδραγαθημάτων καὶ διὰ πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀρετῶν οὐδεμίαν καταλιπουσῶν ὑπερβολήν, δι' εὐσεβείας, σωφροσύνης, ἐλευθεριότητος, μεγαλοψυχίας, φιλανθρωπίας, δι' ὧν ἐφωδίασεν αὐτὸν ἡ φιλοσοφία πρὸς τὴν ἐκπολιτιστικὴν τῆς ἀνθρωπότητος θεοφιλεστάτην αὐτοῦ πορείαν, βασιλεῖς βαρβάρους ἐξημέρου ὁ φιλοσοφώτατος βασιλεύς, πόλεις Ἑλληνίδας ἐπέκτιζεν ἐν ἀγρίοις ἔθνεσιν, ἄθεσμα καὶ λόγου ἀνήκοα φύλα νόμους καὶ εἰρήνην ἐδίδασκεν, ἔπαυεν αὐτὰ νὰ ζῶσιν ἀθλίως καὶ ἠνάγκαζε νὰ εὐδαιμονῶσιν. Ἐξημερούμενοι δὲ οἱ ἀγριοὶ λαοὶ τὸν Ὀμηρον εἶχον ἀνάγνωσμα καὶ Περσῶν καὶ Σουσιανῶν καὶ Γεδρουσίων παῖδες τὰς Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους τραγωδίας ἤδον. Καὶ ὡσπερ ἐν κρατῆρι φιλοτησίῳ ἔμειξε τοὺς βίους τῶν λαῶν καὶ τὰ ἔθνη καὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς διαίτας. Προσέταξε δὲ πατρίδα μὲν νὰ θεωρῶσι πάντες τὴν οἰκουμένην, ἀκρόπολιν δὲ καὶ φρούριον τὸ στρατόπεδον, συγγενεῖς δὲ τοὺς ἀγαθούς, ἀλλοφύλους δὲ τοὺς πονηρούς· τὸ δὲ Ἑλληνικὸν καὶ τὸ βαρβαρικὸν δι' οὐδενὸς ἄλλου γνωρίσματος νὰ διακρίνωνται ἀπ' ἀλλήλων, εἰ μὴ μόνον διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας, καὶ Ἕλληνες μὲν νὰ καλῶνται οἱ ἀγαθοί, Βάρβαροι δὲ οἱ πονηροί. Ὁ Ἀ-

λέξανδρος διενοήθη, νὰ σπεύρῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ νὰ καταχέῃ εἰς πᾶν γένος εὐδαιμονίαν καὶ εἰρήνην.

Οὕτω δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἔδωκε σάρκα καὶ ὀστά εἰς τὸ τοῦ θεοῦ Πλάτωνος ἀπόφθεγμα : Ἐὰν μὴ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἢ οἱ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν, οὐκ ἔστι παῦλα κακῶν τοῖς ἀνθρώποις οὐδὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει,

Οὕτως ὁ Ἀλέξανδρος ἐσφυρηλάτησεν ἐξ εὐγενστάτου μετάλλου εὐρυτάτην ἐξανθρωπισμοῦ Ἑλληνικὴν κολυμβήθραν καὶ ἐπλήρωσεν αὐτὴν τοῦ θεοῦ καὶ ἀθανάτου νάματος, ὅπερ οἱ πατέρες ἡμῶν ὡς θεσπέσιαι μέλισσαι περισυνέλεξαν ἐκ τῶν εὐωδουστάτων καὶ περικαλλεστάτων τῆς φύσεως ἀνθέων.

Τὰ ἄγρια καὶ βάρβαρα ἔθνη ἐμβαπτιζόμενα εἰς τὴν κολυμβήθραν ταύτην ἐξήρχοντο ἐξ αὐτῆς ἐνθουσιώδεις Ἕλληνες καὶ ἐνίσχυον καὶ ἐπερρώννουσαν οὕτω τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Ὁ Ἀλέξανδρος κατέστησε παγκόσμιον τὸν πάγκαλον ἑλληνισμόν καὶ προειργάσατο τὴν διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπελθοῦσαν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ κόσμου ἀναμόρφωσιν.

Δικαίως ἄρα ἐφρόνει ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι κοινὸς ἦλθεν αὐτὸς θεόθεν ἀρμοστής καὶ διαλλακτὴς τῶν ὄλων, ὅπως ἀποφῆνῃ πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐνὸς ὑπήκοα λόγου καὶ μιᾶς πολιτείας καὶ ἓνα ὄῆμον ἅπαντας

τοὺς ἀνθρώπους. «Εἰ δέ, λέγει ὁ Χαιρωνεὺς φιλόσοφος, εἰ δὲ μὴ ταχέως ὁ δεῦρο καταπέμψας τὴν Ἀλεξάνδρου ψυχὴν ἀνεκαλέσατο δαίμων, εἷς ἂν νόμος ἅπαντας ἀνθρώπους ἐπέβλεπε καὶ πρὸς ἓν δίκαιον ὡς πρὸς κοινὸν διωκοῦντο φῶς».

Τοιαύτην θεσπεσίαν προεργασίαν εὔρε τὸ τοῦ Σωτῆρος κήρυγμα.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἠξιώθη νὰ ἴδῃ διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ αἰώνιον αὐτοῦ ιδεῶδες τῆς πολιτικῆς ἐνότητος συντετελεσμένον, τὸν δὲ ἥρωα τοῦ ἐθνοποθέτου τούτου ἔργου δικαίῳ τῷ λόγῳ ἐθεοποίησεν.

Τὴν ἐπὶ τῇ ἐκπληρώσει τῶν προαιωνίων τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς πόθων ἀνεκλάλητον χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν τοῦ τότε Ἑλληνικοῦ κόσμου ἐξέφρασε Δημάρατος ὁ Κορίνθιος ἀξιωθεὶς νὰ ἴδῃ τὸν Ἀλέξανδρον κύριον τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐκτελεστήν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος.

Δημάρατος ὁ Κορίνθιος, λέγει ἡ ἱστορία, ὅτε εἶδε τὸν Ἀλέξανδρον ἐν Σούσοις, περιχαρῆς γενόμενος καὶ χαρᾶς ἀρρήτου δάκρυα χέων ἀνεφώνησε. «Μεγάλῃς ἡδονῆς ἐστερήθησαν οἱ ἔμπροσθεν τεθνηκότες Ἕλληνες, ὅτι οὐκ εἶδον Ἀλέξανδρον ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Δαρείου καθήμενον».

Τὴν οὕτω λαμπρῶς συντελεσθεῖσαν πολιτικὴν ἐνότητα τας Ἑλληνικῆς φυλῆς διέσπασαν δυστυχῶς

ἀνθρώπινοι φιλοδοξίαι καὶ φιλαρχίαι, ἡ ἐνότης δ' ὅμως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἦν ἐγάλκευσαν ἀδιάρρηκτον τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ὁ ἀπαράμιλλος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, παρέμεινε σταθερὰ καὶ ἀδιάσπαστος, ἐκράτυνε δ' ἔτι μᾶλλον καὶ ἀθάνατον διετήρησεν ὁ μορφήν καὶ εἶδος Ἑλληνικὸν περιβλήθεισ χριστιανισμὸς.

Τὰ σωτήρια τῆς νέας θρησκείας διδάγματα περιβλήθεντα τὸν καλὸν καὶ θεοειδῆ χιτῶνα τῆς Ἑλληνικῆς διανοήσεως καὶ τὴν θείαν ἁρμονίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐδημιούργησαν νέαν Ἑλληνικῆς σωτηρίας κολυμβήθραν. Ὁ ἑλληνισμὸς λαβὼν τὸ θεῖον χρῖσμα μετωνομάσθη χριστιανισμὸς. Πᾶς δ' ὁ τὸ θεῖον τοῦτο βάπτισμα καὶ χρῖσμα λαμβάνων διπλασίως Ἑλληνικὴν ἠσθάνετο τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

Τὰ ἀρχαῖα τοῦ ἑλληνισμοῦ κλέη μετὰ τῶν βαθυτάτων χριστιανικῶν συναισθημάτων τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος συζευχθέντα ἐγέννησαν τοὺς νέους ἥρωας τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος, τοὺς Ἡρακλείους, τοὺς Βασιλείους, τοὺς Κομνηνοὺς, τοὺς Παλαιολόγους, οἵτινες ἐπὶ δέκα αἰῶνας οὐ μόνον σταθερὰν ἐκράτησαν τὴν σημαίαν τῆς πολιτικῆς τῶν Ἑλλήνων ἐνότητος, ἀλλὰ καὶ συνετήρησαν καὶ συνεδαύλισαν τὸ πῦρ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, δι' οὗ ἔμελλε ν' ἀναθρόσῃ ὁ περιλάλητος νέος τῆς Εὐρώπης πολιτισμὸς.

Ὅρθως παρέβαλον τὴν ἡμετέραν φυλὴν πρὸς τὸν μυθολογούμενον Ἄνταϊον, ὅστις καταβαλλόμενος ἀνεγείρετο πάλιν ἰσχυρότερος, ἢ πρὸς τὸν Τιτᾶνα Προμηθεά, οὗ τὸ ἔπαρ τὴν μὲν ἡμέραν ὑπὸ γυπὸς κατετρώγετο, ἀλλ' ἠύξανετο πάλιν τὴν νύκτα.

Νεαὶ φρικωδέστεραι τῶν μέχρι τοῦδε ἔθνικαὶ συμφοραὶ διέλυσαν τὴν πολιτικὴν τοῦ ἔθνους ἐνότητα, νέοι γαμψώνυχες γυπες ὡς κεραυνὸς ἐνσκήψαντες κατεσπάρασσον ἀγρίως τὰ σπλάγχνα τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἀλλ' ὁ Ἄνταϊος διέσωζεν ἐν ἑαυτῷ ἀκατάβλητον τὴν δύναμιν πρὸς ἀνέγερσιν, τὰ ἱερά αὐτοῦ σπλάγχνα κατατρωγόμενα ὑπὸ τῶν σαρκοβόρων γυπῶν διετήρουν ἀείποτε ἐν τοῖς ἐκάστοτε περισφοζομένοις λειψάνοις αὐτῶν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν ἰκανότητα, διετήρουν ἀσβεστον τὸν πόθον πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ γένους ἐνότητα. Καὶ ὡσπερ ὁ Προμηθεὺς τὸ οὐράνιον πῦρ, οὕτω καὶ οἱ Ἕλληνες ἔκρυπτον βαθύτατα ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν καὶ περιέθαλπον καὶ ἐξέτρεφον δι' ἀπεριγράπτων παθημάτων καὶ ποταμῶν αἱμάτων τὴν ἐλπίδα τῆς τοῦ ἔθνους παλιγγενεσίας.

Παρὰ τὰς πρωτοφανεῖς ἐν τῇ ἱστορίᾳ συμφορὰς, παρὰ τὸν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἀπὸ σκοποῦ ἐξασκούμενον ἐξολοθρευτικὸν πόλεμον κατὰ τῆς φυλῆς, αὕτη ἐν παντὶ θεωρητικῶ καὶ πρακτικῶ σταδίῳ ὑπέροχος ἀναδεικνυομένη τῶν τε ἐχθίστων δυναστῶν

καὶ τῶν ἄλλων συνοίκων λαῶν ἀπάντων προήγετο ἑκάστοτε καὶ εἰς ἀπέλπιδας ἀποπείρας πρὸς ἀνάκτησιν τῆς πολιτικῆς ἐνότητος. Αἱ ἀπόπειραι αὗται κατέληξαν εὐτυχῶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἰς τὸν σχηματισμὸν πυρῆνός τινος πολιτικῆς ἐνότητος, εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ πρὸ τοῦ 1912 Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Ἡ μεχρὶ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀνάπτυξις τῆς ἰδέας τῆς φυλετικῆς ἐνότητος καὶ αἱ πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῆς ἀπόπειραι ἔχουσι μεγίστας ἀναλογίας πρὸς τε τὸν ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντιακῆς ἡμῶν αὐτοκρατορίας αἰείποτε φλογερότερον καθιστάμενον πόθον τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ γένους ἐνότητα καὶ πρὸς τὰς γενομένας ἀποπείρας πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῆς. Διαφέρουσι δὲ αἱ δύο αὗται περίοδοι τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου κατὰ ταῦτα :

Ἐν μὲν τῇ πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου περιόδῳ τὸ ἔθνος ἐχώρει πρὸς τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἐνότητα ἐν μεγάλῃ αἰείποτε ψυχῆς ἐξάρσει, μεταρσιούμενον ὑπ' ἀδιαλείπτου προόδου ἐν ταῖς τέχναις, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ἐν τῷ πολιτικῷ καὶ τῷ κοινωνικῷ καθόλου βίῳ, ὑπὸ ἀοιδίμων πολεμικῶν κατορθωμάτων, ὑπὸ διηνεκοῦς αὐξήσεως τῆς εὐημερίας αὐτοῦ καὶ εὐρύνσεως τῶν ὁρίων τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος, ἐξίκετο δὲ εἰς τηλικαύτην ἀνθρωπισμοῦ ἀκρότητα,

ὥστε νὰ αἰσθάνηται ἑαυτὸ ὡς τὸν ἐξ οὐρανοῦ πεμφθέντα ἐλευθερωτὴν τῆς δεδουλωμένης ἀνθρωπότητος καὶ τὸν διδάσκαλον καὶ παιδαγωγὸν αὐτῆς εἰς τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἐν δὲ τῇ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως περιόδῳ τὸ ἔθνος δεδουλωμένον καὶ συντετριμμένον καὶ ὑπὸ τὸ σκληρὸν πέλμα ἀγριωτάτου καὶ ἀπανθρωποτάτου δεσπότητος στενάζον ἔκρυπτε μετὰ στοργῆς περιδεοῦς βαθύτατα ἐν τῇ αἰμασσοῦσῃ ψυχῇ αὐτοῦ τὸν πόθον τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐνότητος, ἐξέτρεφε δὲ καὶ ἠϋξανε τὸν διακαῆ τοῦτον πόθον αὐτοῦ ἐν σκληροτάτῃ δουλείᾳ, ἐν ἀλήκτοις θλίψεσιν, ἐν ἀπεριγράπτοις καχώσεσιν, ἐν ἀστειρεύτοις δακρύοις, ἐν ἀπαγορεύσει τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως, ἐν καταπνίξει τῆς λατρείας αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, τὴν μόνην αὐτῷ ὑπολειφθεῖσαν ἐλπίδα, ἐν διηνεκεῖ σπαρακτικῇ ἀγωνίᾳ περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Καὶ αἱ τὸν πόθον δὲ τῆς ἐνότητος ἐκδηλοῦσαι πολεμικαὶ αὐτοῦ ἀπόπειραι δὲν ἐνεπνέοντο ὑπὸ ἀρτίων πολεμικῶν παρασκευῶν, οὔτε ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ τέχνης οὔτε ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν πολεμιστῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς σταθερᾶς καὶ ἀκραδάντου πίστεως εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ παναγάθου Θεοῦ.

Παρὰ τὰς διαφόρους ταύτας περιστάσεις, ὑφ' ἃς ἐνεχυμονεῖτο καὶ ἠϋξάνετο ἐν τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ

τοῖς νεωτέροις χρόνοις τὸ ἀκοίμητον ἰδεῶδες τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς πρὸς πολιτικὴν ἐνότητα, τὰ ποτελέσματα ὑπῆρξαν ὅμοια.

Ἐκεῖ μὲν ἐγέννησε τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ ἀγλαομόρφου ἑλληνισμοῦ, τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, ὅστις οὐ μόνον ἐπραγμάτωσεν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὴν πολιτικὴν ἐνότητα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀλλὰ καὶ κατέβαλεν οὕτω βαθέα τὰ θεμέλια αὐτῆς, ὥστε διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ νὰ ἀνέλθῃ πάλιν εἰς τὸν βασιλείον θρόνον ἡ πολιτικὴ ἐνότης τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους καὶ νὰ θεμιστεῦῃ τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ ὅλην χιλιετηρίδα σώζουσα διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ σοφίας αὐτῆς ὀλόκληρον τὸν κόσμον ἀπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ κατακλυσμοῦ καί, τὸ μέγιστον, ἐν τῇ πτώσει αὐτῆς ἀνίστασα τὸν Εὐρωπαϊκὸν κόσμον.

Ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ αἰῶνας ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ ἐγκυμονοῦσα καὶ τρέφουσα καὶ αὐξάνουσα ἐν θερμαῖς εὐχαῖς, ἐν πόθοις φλογεροῖς, ἐν δακρύοις ἀενάοις, ἐν παθήμασιν ἀτλήτοις τὸ ἥδιστον ἰνδαλμα τῶν πόθων αὐτῆς, τὸν θεόθεν ἀναμενόμενον ἀρμοστήν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ἠξιώθη νὰ ἴδῃ τὰς ποθεινοτάτας προσδοκίας, τὰς γλυκυτάτας αὐτῆς ἐλπίδας ἐνσεσαρκωμένας ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτῆς τέχνῳ, τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ γενναιοτάτῳ ἐλευθερωτῇ στρατηλάτῃ, ἠξιώθη νὰ ἴδῃ τὸ ἀγαλμα τῶν ἀκοιμήτων πόθων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς Κωνσταντῖνον τὸν ΙΒ' ἐλευ-

θεροῦντα τὰς Ἑλληνικάς πατρίδας καὶ συνενοῦντα τὰ διεσπασμένα μέλη τοῦ Ἑλληνικοῦ σώματος.

Πολλῶ ἄρα δικαιότερον ἡμεῖς οἱ ἐπὶ γήρως οὐδῶ νῦν ἰστάμενοι καὶ οὐμόνον τὴν πικρίαν τῶν ἐπὶ πέντε αἰῶνας ἀτλήτων τοῦ Γένους παθημάτων ζωηροτάτην ἐν τῇ ψυχῇ ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον βίον ἐν ἐλπίσι καὶ ἀπελπισμοῖς διαγαγόντες, τὴν δὲ Ἑλληνικὴν ἡμῶν ψυχὴν ὑπὸ διηνεκῶν καὶ ἀνεκδιηγῆτων παθημάτων κεκακωμένην περιφέροντες, ἡμεῖς πολλῶ δικαιότερον ἢ ὁ Κορίνθιος Δημάρατος κατὰ τὰς συναντήσεις ἡμῶν μετὰ δακρύων χαρᾶς ἀναφωνοῦμεν : Ὅποίας ἀνεκλαλήτου ἡδονῆς ἐστερήθησαν ὅσοι τῶν Ἑλλήνων ἀπέθανον πρὶν ἰδῶσι Κωνσταντῖνον τὸν ΙΒ' ἐλευθεροῦντα τὴν πατρίδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, θραύοντα τὰ δεσμά τῆς κοιτίδος τοῦ ἑλληνισμοῦ Ἠπείρου καὶ καλύπτοντα δι' ἀνεσπέρου Ἑλληνικῆς δόξης τὸ παμπάλαιον καὶ σεμνότατον χρηστήριον τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τὴν Δωδώνην, ἐκπληροῦντα τὸν θερμότατον καὶ αἰώνιον πόθον τῆς ἀδαμάστου προμάχου τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Κρήτης, περικοσμοῦντα τὰς ἀνὰ τὸ πάτριον Αἰγαῖον πέλαγος κατεσπαρμένας ἐστιάδας τοῦ πανθέου τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας διὰ τῆς σημαίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Σὺ δέ, ὦ Ἑλληνικὴ νεότης, ἡ συναγωνισθεῖσα μετὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου καὶ ἐλευθερωτοῦ Βασιλέως,

σύ, ἥτις μετὰ δικαΐας καυχήσεως καὶ ψυχῆς ἐξάρσεως ἀναμιμνήσκεισαι τὴν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ἰδεώδους πρόθυμον ἀφοσίωσίν σου εἰς τὸν θάνατον, ἥτις εὐφροσύνης ἀναπολεῖς τὰ ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος παθήματά σου, τὰς ταλαιπωρίας σου, τὴν ὑπεράνθρωπον ἀντοχὴν σου, τὴν ἥρωϊκὴν ἀνδρείαν σου, τὴν εὐτυχιστάτην ἔκβασιν τῶν ἀγώνων σου, σύ, ἥτις μετὰ βαθυτάτης συγκινήσεως αἰσθάνεσαι νῦν ὅτι πολλοὶ τῶν συναδέλφων καὶ συναγωνιστῶν σου δὲν παρακάθηνταί σοι πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς ἀγίας ταύτης ἑορτῆς καὶ ἀναπολεῖς τοὺς τόπους καὶ τὰς μοναδικὰς στιγμὰς, καθ' ἃς πίπτοντες ἐξηγίαζον διὰ τοῦ τιμίου αἵματος αὐτῶν τὰς βεβηλωμένας Ἑλληνικὰς χώρας—σύ, ἡ δόξα καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ Γένους, μηδέποτε ἐπιλάθου ὅτι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἡ ἀθανασία ὀφείλεται κυρίως εἰς τὰς θεωρητικὰς καὶ πρακτικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς καὶ εἰς τὰς εὐεργεσίας, ἃς προσήνεγκεν εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀνύψωσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Μέννησο ὅτι ὁ κόσμος σεμνυνόμενος καὶ ἐγκαλλωπιζόμενος ἐπὶ τῇ τέχνῃ, τῇ ἐπιστήμῃ, τῇ θρησκείᾳ καὶ τοῖς καλοῖς αὐτοῦ ἐπιτηδεύμασι δὲν δύναται νὰ μὴ ἀγαπᾷ καὶ εὐνοῇ τοὺς πρωτοστάτας καὶ διδασκάλους τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. Ὅσον καὶ ἂν ἐπαίρωνται τὰ νεώτερα ἔθνη ἐπὶ πλούτῳ, ἰσχύϊ καὶ πολιτισμῷ, δὲν δύνανται νὰ λησμονήσωσιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὑπῆρξε τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ὅτι τὰγαθὰ τοῦ

πολιτισμοῦ, ὧν ἀφθόνως καὶ ἐπιφθόνως ἀπολαύουσιν, ὑπάρχουσιν ἀναποσπᾶστως συνδεδεμένα μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἡ λήθη ταύτης θὰ ἦτο λήθη τῶν ἰδίων ἀγαθῶν καὶ ἡ καταδίκη αὐτῆς εἰς ἀφάνειαν καὶ ὄλεθρον θὰ ἦτο καταδίκη τῆς ἀληθοῦς αὐτῶν ὑποστάσεως, ἣτις ἐστὶν ὁ ἀνθρωπισμὸς αὐτῶν, οὗ διδάσκαλος ἐγένετο τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος.

Ἄλλὰ δὲν πρέπει καὶ ν' ἀναπαυώμεθα ἐπὶ παλαιῶν περγαμηνῶν, εἶνε ἀνάγκη ν' ἀποδεικνύωμεν τὴν γνησιότητα τῶν περγαμηνῶν τούτων. Τὴν γνησιότητα ταύτην ἐπεσφράγισε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ πρὸ μικροῦ ἔτι διὰ τῆς ἐκπάγλου ἀρετῆς, ἣν, ἐπευφημοῦντος σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἐπεδείξατο ἐν τοῖς τελευταίοις κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐνδόξοις ἀγῶσιν. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ πάτριος ἀρετὴ ἐνοικεῖ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ψυχαῖς, ἡ τιμὴ καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ κόσμου οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ εὐνοία καὶ ἀγάπη αὐτοῦ οὐδέποτε θὰ ἐγκαταλίπη ἡμᾶς.

Εἷς ἄρα ὁ ὅρος τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς δόξης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἡ ἀρετὴ, ταύτης καρπὸς ἀγλαώτατος ὑπῆρξεν ἐν τῷ ἀπρελθόντι καὶ θὰ ὑπάρξῃ πάλιν ἐν τῷ μέλλοντι ἡ πραγμάτωσις τοῦ ιδεώδους τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἡ πολιτικὴ αὐτῆς ἐνότης.